

УДК 378.147:355.1

Юрій ПРИХОДЬКО,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Центр воєнно-стратегічних досліджень
Національного університету оборони України
імені Івана Черняховського, м. Київ

ІННОВАЦІЇ У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ

У статті обґрунтовано сучасну компетентнісну модель підготовки військових фахівців. Визначено інноваційні підходи щодо подальшого розвитку військово-освітньої сфери: підвищення рівня управління військовою освітою; формування державного замовлення на підготовку військових фахівців; створення оптимальної мережі навчальних закладів системи військової освіти; перехід до нової дидактичної системи у підготовці військових фахівців з вищою освітою; створення ієрархічної структури з моніторингових досліджень.

Ключові слова: *військова освіта, інноваційний розвиток, компетенції, модель фахівця, управління, дидактична система.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Освіта на сучасному етапі розвитку світової цивілізації стає інтелектуально-духовною основою розвитку особистості, суспільства, нації та держави, важливим чинником і стратегічним ресурсом, зміцнення її авторитету та конкурентоспроможності на міжнародній арені, забезпечення незалежності, національної безпеки, оборони і національних інтересів України, відтворення інтелектуальних і продуктивних сил суспільства, поліпшення добробуту людей. Військова освіта – необхідна та невід’ємна складова

© Приходько Ю.

військової організації держави і є основним джерелом підготовки та комплектування Збройних Сил (ЗС) України, інших військових формувань і правоохоронних органів висококваліфікованими офіцерськими кадрами та інтегрована у загальнодержавну освітню систему.

Дослідження поступального розвитку військової освіти, шляхів її інноваційної спрямованості є актуальною проблемою і визначається такими чинниками: прийняттям низки нормативно-правових актів з безпекової та оборонної політики держави [1; 2], міжнародними та внутрішніми воєнно-політичними факторами, проведенням на сході країни антитерористичної операції, подальшим розвитком ЗС України; змінами у національній законодавчій базі щодо освіти, необхідністю формування єдиного європейського освітнього та інформаційного простору; реалізацією курсу на поглиблення партнерства з НАТО, інформатизацією освіти і науки; зниженням якості підготовки військових фахівців; формуванням нової ідеології стандартів вищої військової освіти на основі компетентнісного підходу; зростанням значення професійної та мовної підготовки науково-педагогічних працівників, підвищенням рівня їх кваліфікації; потребою зміни підходів щодо фінансування та матеріально-технічного забезпечення освіти і науки. При цьому мають оптимально враховуватися національний та світовий досвід підготовки військових фахівців, у першу чергу, – навчальних закладів провідних країн НАТО, передбачатися значні інноваційні перетворення у системі військової освіти, науки, організації підготовки військових фахівців відповідно до офіційно прийнятих поглядів на цілі, завдання, структуру, зміст і розвиток освіти у руслі єдиної державної політики [3; 4; 5]. Адже традиційні підходи до підготовки військових фахівців, що успадковані з минулих часів і склалися на теперішній час, потребують нових підходів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Державна політика у сфері інновацій та інноваційної діяльності за останні роки знайшла відображення в Законі України “Про вищу освіту” [3], ряді основоположних національних і міжнародних нормативно-правових актів [5; 6]. Серед загальних світових тенденцій інноваційного розвитку

освіти, підготовки військових фахівців, що знайшли відображення у наукових публікаціях і програмних документах [7; 8; 9], у системі військової освіти реалізуються такі: самоорганізація у навчанні фахівців; ступеневість, неперервність, випереджувальна спрямованість освіти; інтеграція освіти та науки; фундаменталізація, інформатизація, гуманізація, демократизація, стандартизація, технологізація освіти; забезпечення якості освіти та її особистісна спрямованість; зв'язок з військами; аналіз діяльності випускників; коригування військово-освітнього процесу. Протягом останніх років проведена значна робота щодо формування змісту підготовки військових фахівців на засадах компетентного підходу [10], приведення його у відповідність до державних і галузевих стандартів вищої освіти, сучасного воєнного мистецтва, бойового застосування ЗС України за визначеними варіантами, обставинами, узагальненого досвіду проведення миротворчих, антитерористичних операцій, планів, процедур і дій багатонаціональних штабів

Метою статті є обґрунтування інноваційних напрямів і шляхів удосконалення підготовки військових фахівців у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ).

Виклад основного матеріалу дослідження. Стратегією національної безпеки України [2] у контексті захисту її суверенітету, територіальної цілісності, забезпечення економічної та інформаційної безпеки визначені такі основні цілі: мінімізація загроз державному суверенітету та створення умов для відновлення територіальної цілісності України у межах міжнародно-визнаного державного кордону, гарантування мирного майбутнього України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави; утвердження прав і свобод людини і громадянина..., забезпечення інтеграції України до Європейського Союзу та формування умов для вступу у НАТО. Досягнення поставлених цілей, – відзначається у Стратегії, – потребує якісно нової державної політики, спрямованої на ефективний захист національних інтересів..., комплексне реформування системи забезпечення національної безпеки та створення ефективного сектору безпеки і оборони України. Викладені чинники актуалізують функції системи військової освіти щодо підвищення якості підготовки військово-

вих фахівців. Не викликає сумніву, що викладене потребує значного часу на військово-спеціальну та практичну підготовку, у тому числі на військове стажування, для набуття стійких навичок і досвіду для виконання обов'язків за посадовим призначенням. Водночас, необхідність виконання нормативної складової державних освітніх стандартів як умова отримання загальнодержавного диплому про освіту з відповідних цивільних галузей знань призвела до скорочення кількості годин на військово-професійну, як теоретичну, так і практичну підготовку майбутніх фахівців і відповідно – певного зниження її рівня, тобто якості підготовки випускників. Військова освіта, у першу чергу, тактичного рівня, в усіх провідних країнах світу – це корпоративна система підготовки військових фахівців, призначення яких – виконання завдань, зумовлених специфікою функціонування збройних сил і потребою їх застосування у конкретних умовах. При цьому залишаються чинними головні критерії вимог до військової освіти: державі потрібні висококваліфіковані військові фахівці, здатні керувати військами (силами) у бою (операції), навчанням, вихованням, розвитком, психологічною підготовкою особового складу у мирний та воєнний час; створювати, експлуатувати й застосовувати найскладніші системи озброєння та військової техніки; супроводжувати та здійснювати фундаментальні, прикладні дослідження; організовувати, проводити й контролювати дослідно-конструкторські роботи з випереджувального створення нових поколінь озброєння, військової та спеціальної техніки; ефективно діяти при виконанні завдань, які виникають під час здійснення міжнародних антитерористичних і миротворчих операцій, участі у ліквідації локальних воєнних конфліктів.

З урахуванням викладеного, важливою задачею військової освіти є формування нового покоління, інноваційних моделей військових фахівців усіх ступенів вищої освіти і ланок управління. Набутий за роки незалежності досвід підготовки військових фахівців показав необхідність їх суттєвого коригування на засадах системного та компетентнісного підходу. Особливо актуальною ця проблема є для фахівців тактичного рівня. Як відзначається у Програмному документі ЮНЕСКО [6], "...в умовах глобалізації світової економіки мають

зміщуватися акценти з принципу адаптивності на принцип компетентності...”. При цьому ЮНЕСКО введено навіть специфічний термін “освіта, заснована на компетентності”, під яким розуміється “освіта, що базується на описі, вивченні й демонструванні знань, навичок, поведінки та відносин, необхідних для будь-якої визначеної ролі, професії або кар’єри”. З наведеного чітко проглядається широке трактування компетентнісного підходу до різноманітних сфер діяльності людини, основу якого складає реальна готовність фахівця до виконання функціональних обов’язків за отриманою спеціальністю (спеціалізацією). Системна модель військового фахівця за визначеними спеціальністю (спеціалізацією), кваліфікацією, терміном навчання передбачає інтегральну єдність освітньо-кваліфікаційних вимог на основі компетентнісного підходу [10, с. 6] (“знання й розуміння”, “знання як діяти”, “знання як бути”): змісту та процесуальної складової навчання (технології); засобів контролю, діагностики, моніторингу.

На нашу думку, сучасна компетентнісна модель підготовки військових фахівців різних ступенів освіти має створюватись на таких засадах: стандартизації; урахування специфіки підготовки військових фахівців командного та інженерного профілю; ступневості; технологізації; орієнтації нормативних та варіативних частин змісту освіти на спеціальність (спеціалізацію) та кваліфікацію військового фахівця; єдності змісту фундаментально-теоретичної та практичної підготовки військового фахівця; всебічного матеріально-технічного та фінансового забезпечення.

На теперішній час підготовка військових фахівців тактичного рівня здійснюється в СВО за ступенями вищої освіти бакалавра та магістра. З переходом до структури вищої військової освіти, а саме: “бакалавр-магістр-доктор філософії” постає проблемне питання щодо перегляду структури, змісту, термінів і дидактики підготовки військових фахівців усіх ступенів вищої освіти і ланок управління. При цьому, на нашу думку, рівень бакалавра (командира, інженера) має забезпечувати повну готовність фахівця до професійної діяльності, у першу чергу, в управлінській, інженерно-експлуатаційній сферах. Освітні програми підготовки магістрів можуть бути поділені на такі: дослідницькі,

професійні. Підготовку фахівців зі ступенем вищої освіти “магістр” (тактичний рівень) доцільно здійснювати за визначеними напрямками та спеціальностями для забезпечення комплектування офіцерськими кадрами: військ (відповідно до організаційно-штатних структур ЗС України), науково-дослідних і випробувальних установ, військових представництв підприємств оборонно-промислового комплексу, ВВНЗ, системи підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів. Підготовка військових фахівців оперативного-тактичного та оперативного-стратегічного рівнів має здійснюватися у Національному університеті оборони України.

Перегляд структури, змісту, термінів і дидактики підготовки військових фахівців за усіма ступенями вищої освіти і ланками управління зумовлюється такими чинниками: інформатизацією, комп’ютеризацією та автоматизацією усіх складових воєнної сфери; зміною поглядів на ведення сучасних бою та операції, на бойове застосування озброєння та військової техніки; модульною побудовою сучасного озброєння, військової техніки та особливостями їх функціонування, бойового застосування, експлуатації й обслуговування; актуальністю переходу від інформаційно-знаннєвої моделі підготовки фахівців до компетентнісної; необхідністю системного формування змісту освіти та компетенцій фахівців; запровадженням інформаційних, інноваційних технологій і засобів навчання, інтегрованих навчальних середовищ; можливостями динамічного програмування та моделювання будь-яких процесів, дій, ситуацій; зростанням достовірності прогностичних даних для прийняття різних рішень на основі здобуття потрібної для цього інформації сучасними засобами спостереження, зв’язку та розвідки.

Потребують коригування на рівні суспільства та особистості кожного, хто готується до професійної діяльності, психологічні аспекти сприйняття освітньо-кваліфікаційного рівня “бакалавр” (за фахом). Адже такі фахівці в усіх провідних державах світу як у цивільній, так і в військовій освіті, складають більшість науково-технічного персоналу корпорацій, фірм, підприємств, науково-дослідних установ, військових фахівців. Не всі мають бути магістрами. Це природний процес. З іншого боку, ніхто не має обмежувати право тих, хто хоче та прагне

стати магістром. Обидва фахівці отримують вищу освіту, пристойну заробітну плату, працюють за відповідними сферами діяльності та саме головне – не відчують від цього ні дискомфорту, ні приниження своєї гідності чи свого стану в суспільстві. Таке положення в суспільстві має стати його нормальним станом, що є характерним для більшості країн, де функціонує ринок праці, домінують принципи оптимального використання кадрів в усіх сферах діяльності, де оцінка ефективності діяльності персоналу здійснюється не за наявними дипломами, колишніми заслугами чи займаними посадами, а за реальними матеріальними та інтелектуальними результатами праці.

Викладені інноваційні підходи щодо підготовки військових фахівців потребують вжиття управлінських та організаційно-методичних заходів за такими напрямками:

підвищення рівня управління військовою освітою на основі: відповідного нормативно-правового забезпечення (прозорість розроблення, експертиза, апробація, затвердження); функціонального підходу до управління на різних ієрархічних рівнях з відповідним розподілом функцій; прогнозування, моделювання; експериментальної апробації та експертизи освітніх інновацій; науково обґрунтованих короткострокових і довгострокових програмно-цілевих методів; запровадження новітніх інформаційно-управлінських та комп'ютерних технологій; підвищення компетентності управлінського персоналу всіх рівнях, відповідальності за прийняті рішення; виключення, намагань і випадків прийняття вольових рішень, що дестабілізують діяльність СВО у цілому чи її окремих структурних складових;

забезпечення реального та дієвого функціонування у СВО за спрямованістю усіх видів підготовки персоналу (допризивна підготовка; підготовка у ТСОУ; підготовка ліцеїстів; підготовка солдат, сержантів, молодших спеціалістів у військах, навчальних центрах, коледжах; підготовка офіцерських кадрів різних освітньо-кваліфікаційних рівнів і ланок управління, офіцерів запасу, наукових і науково-педагогічних кадрів у ВВНЗ, науково-дослідних установах; професійна (командирська) підготовка персоналу у штабах, закладах, установах, військах тощо; курсова підготовка);

формування державного замовлення на підготовку військових фахівців різних категорій, ступенів вищої освіти, ланок управління за такою ієрархією дій: безпека держави – Воєнна доктрина – завдання та функції ЗС України – структура ЗС України – чисельність ЗС України – штатні категорії ЗС України – потреба у військових фахівцях різних категорій, ступенів вищої освіти, ланок управління – аналіз, прогнозування, експертна оцінка – державне замовлення на підготовку військових фахівців різних штатних категорій, паспортів посад (ступенів вищої освіти, ланок управління, кваліфікацій) для ЗС України з урахуванням досвіду функціонування збройних сил провідних країн світу;

створення оптимальної мережі навчальних закладів системи військової освіти відповідно до реальних потреб ЗС України у фахівцях різних категорій;

перехід до нової дидактичної системи у підготовці військових фахівців з вищою освітою: оптимізація інтеграційних процесів військової освіти з цивільною освітою у напрямках перегляду співвідношення нормативної та варіативної складових стандартів вищої військової освіти, військово-професійної спрямованості підготовки фахівців; оптимізація структури та змісту підготовки фахівців усіх ступенів вищої освіти, приведення його у відповідність з досвідом бойової та оперативної підготовки військ (сил), їх застосування у миротворчих операціях, локальних конфліктах і війнах, з психолого-фізіологічними можливостями тих, хто навчається; розроблення нового покоління вимог до випускників, освітньо-професійних програм, засобів діагностики якості підготовки фахівців на основі компетентнісного підходу; теоретико-прикладна підготовка військових фахівців у ВВНЗ, застосування інфокомунікаційних, інноваційних технологій, інтегрованих навчальних середовищ, тренажерів тощо; практична підготовка військових фахівців у навчальних центрах, військових частинах за посадовим призначенням (спеціальністю, кваліфікацією, паспортом посадки) на сучасному озброєнні та військовій техніці в умовах, наближених до бойових; застосування особистісно орієнтованих технологій у підготовці військових фахівців; достатність інформаційного, матеріально-технічного, фінансового та навчально-методичного забезпечення;

створення у системі військової освіти ієрархічної структури з моніторингових досліджень військово-освітнього процесу та його дієвого коригування.

Висновки. Проведене дослідження має практичне значення для подальшого реформування системи підготовки військових фахівців, Збройних Сил України у контексті сучасних вимог нормативно-правових документів з безпекової та оборонної політики держави, курсу на зближення з НАТО. Реалізація результатів дослідження має набути системного, комплексного характеру і відповідати таким засадам: пріоритет загальних цілей у підготовці військових фахівців відносно дидактичних, що мають місце у процесі навчання; системність змісту навчання та його відповідність сфері діяльності майбутніх випускників ВВНЗ, застосування адекватних інформаційних та педагогічних технологій; практична підготовка військових фахівців у навчальних центрах, військових частинах за посадовим призначенням (спеціальністю, кваліфікацією, паспортом посади) на сучасному озброєнні та військовій техніці в умовах, наближених до бойових; всебічність фінансового та матеріально-технічного забезпечення; здійснення контролю, моніторингу та коригування військово-педагогічного процесу.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Викладені інноваційні підходи щодо підготовки військових фахівців потребують подальшого дослідження за такими напрямками: управління військовою освітою; неперервність, ступеневість підготовки військових фахівців; формування реального державного замовлення на підготовку військових фахівців усіх ступенів вищої освіти та ланок управління, мережі військових навчальних закладів; перехід до нової дидактичної системи у підготовці військових фахівців з вищою освітою; створення ієрархічної системи моніторингу військової освіти.

Список використаної літератури

1. Про нову редакцію Воєнної доктрини України : Указ Президента України від 25 травня 2015 року № 555/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/>

2. Про Стратегію національної безпеки України : Указ Президента України від 24 вересня 2015 року № 5287/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show>

3. Про вищу освіту від 01.07.2014 № 1556-VII : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page2>.

4. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні : Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2012. – № 19–20.

5. Національна доктрина розвитку освіти. Затверджена Указом Президента України від 17.04.2002 р., № 347/2002 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 16.

6. Реформы и развитие высшего образования: Программный документ ЮНЕСКО. – Париж : Изд. ЮНЕСКО, 1995. – С. 5–40.

7. Ніколаєнко С. М. Теоретико-методологічні основи управління інноваційним розвитком системи освіти України : [монографія] / С. М. Ніколаєнко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008. – 419 с.

8. Приходько Ю. І. Концептуальні засади розвитку військової освіти України / Ю. І. Приходько // Збірник наукових праць “Військова освіта” – 2008. – № 1(21). – С. 125–138.

9. Ягупов В. В. Теорія і методика військового навчання : монографія / В. В. Ягупов. – К. : Тандем, 2000. – 380 с.

10. Комплекс нормативних документів для розроблення складових системи галузевих стандартів вищої освіти / укладачі : Я. Я. Болюбаш, К. М. Левківський, В. Л. Гуло та ін. – К. : МОН України, ІТЗО, 2007. – 76 с.

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Ягупов В. В.

Приходько Ю. І. Інновації в системі підготовки військових фахівців

В статті обґрунтовано сучасну компетентнісну модель підготовки військових фахівців. Визначено інноваційні підходи подальшого розвитку військово-освітньої сфери: підвищення рівня управління військовим образованием; формування державного замовлення на підготовку військових фахівців; створення оптимальної мережі військових навчальних закладів системи військового освіти; перехід до нової дидактичної системи в підготовці

военных специалистов с высшим образованием; создание иерархической структуры мониторинговых исследований.

Ключевые слова: *военное образование, инновационное развитие, компетенции, модель специалиста, управление, дидактическая система.*

Prykhodko Yu. **Innovations in the System of Military Staff Education**

Study of the ways of innovative development in the military education system is a relevant problem determined by such factors as international and internal military and political factors; further advancement of the Armed Forces of Ukraine; changes in the national legal framework affecting the education; downgrade of military officers education; formation of the new ideology of the higher military education standards on the basis of the competency building approach; increase of interest in the professional and language education of the scientific – pedagogical employees and upgrade of their qualification.

The purpose of the article is to substantiate the innovative approaches to education of the military staff in the higher military educational institutions.

The representatives of different categories and structures of the military education system were polled to determine the influence of the standalone factors on the military staff education quality.

The following has been substantiated: the necessity to design the new generation innovative models of the military staff education; the modern competency building model of the military staff education that has to be based on the following: standardization; due regard for the particulars of training of the commanding and engineering specialization staff; gradation; technologization; focus of the regulatory and variable sectors of education contents on the specialty and qualification of the military officers; unity of the contents of the fundamental theoretical and practical training of the military staff; sufficient financial and logistical support.

The article outlines the following innovative approaches to the military staff education: advancement of the military education management level; ensuring efficient and effective functioning in the military education system

for all of the specialties; formation of the government order for the military staff education; development of the best network of educational establishments for the military education system; transition to the new didactical system in the training of the military staff with higher education: optimization of the integration processes of the military and the civil education; initiation of a hierarchical structure of monitoring researches in the military education system.

The undertaken study has practical significance for the further reforming the military education system in the context of modern requirements of normative-legal documents on security and defence policy of the state, the policy of rapprochement with NATO. The prospects for further research should be: substantive, organizational and methodical and material-and-technical training essentials of military specialists of different educational levels and chain management.

Keywords: *military education, innovative development, competences, model of specialist, control, didactic system.*